

АГУЛЬНААДУКАЦЫЙНЫ І ВЫХАВАЎЧЫ АСПЕКТ У ВЫКЛАДАННІ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ Ё ТЭХНІЧНЫМ ВУЗЕ

Галоўнай задачай вышэйшай школы з'яўляецца падрыхтоўка высокакваліфікаваных спецыялістаў розных галін навукі. Аднак для фарміравання гарманічна развітай асобы патрэбны таксама высокая культура, высокія маральныя прынцыпы і шырокі спектр агульнаадукацыйных ведаў. Усе гэтыя праблемы паспяхова вырашаюцца праз сістэму гуманітарызаванай інжынернай адукацыі. Таму ў навучальных планах побач з тэхнічнымі дысцыплінамі стаяць родная і замежныя мовы, беларусазнаўства, гісторыя, педагогіка, сусветная культура і філасофія. Усе яны з'яўляюцца кампанентамі адзінай сістэмы і ствараюць пераемнасць чытаемых курсаў, што ў сваю чаргу ўзмацняе іх мэтанакіраванасць на чалавечы фактар. З цягам часу ў студэнтаў фарміруецца патрэба ў пастаянным узбагачэнні сваіх ведаў.

Разгледзім, якія магчымасці для развіцця асобы студэнта дае курс беларускай мовы ў тэхнічным вузе.

Вядома, што мова з'яўляецца сродкам зносін у межах пэўнай культуры і не можа быць асвоена ў адрыве ад гэтай культуры. Таму найпершая ўвага пры вывучэнні беларускай мовы надаецца знаёмству студэнтаў з лепшымі ўзорамі нацыянальнай спадчыны (у галіне выяўленчага мастацтва, дойлідства, музыкі, літаратуры і навукі). Такая пазыцыя мае вялікае выхаваўчае значэнне, бо дазваляе ўбачыць каштоўны ўклад беларусаў у агульную скарбніцу сусветнай культуры. Павага да свайго народа ў далейшым будзе праяўляцца праз адказныя адносіны чалавека да свайёй гісторыі, прыроды і людзей.

Магчымае звужэнне курса беларускай мовы да пласта прафесійнай лексікі, безумоўна, паглыбіць веды студэнтаў у галіне свайёй спецыяльнасці. Але пры гэтым зніжае магчымасць уплываць на станавленне асобы з яе маральна-духоўнымі поглядамі на жыццё. У гэтым выпадку шмат што страчвае чалавек, грамадства і, зраземла ж, Бацькаўшчына.

М.У.Буракова, З.У.Шведава
г. Гомель

АБ ПАВЫШЭННІ ПІСЬМЕННАСЦІ СТУДЭНТАЎ

Праца са студэнтамі розных факультэтаў нефілалагічных спецыяльнасцей дазволіла заўважыць і вызначыць тыповыя недахо-

пы, пралікі школы ў падрыхтоўцы пісьменнасці. Менавіта ў сувязі з гэтым адной з мэт навучання беларускай мове ў ВНУ з'яўляецца павышэнне пісьменнасці студэнтаў, будучых спецыялістаў нашай краіны. Зразумела, што для выканання толькі гэтай мэты неабходна сістэма работы, у тым ліку і сістэма практыкаванняў. Мэта дадзенай публікацыі — падзяліцца адным відам працы, які дазваляе павысіць пісьменнасць навучэнцаў.

Заўважана, што пасля школы ў большасці студэнтаў (беларуская мова вывучаецца на першым курсе) назіраюцца негатыўныя і да носіны да выпраўленых памылак (асабліва чырвоным колерам) і да такога віду працы, як работы над памылкамі. Больш таго, арганізацыя працы паводле ўзораў школы — памылка, правіла, падбор дадатковых прыкладаў, правільны запіс — таксама ўспрымаецца без ахвоты і не дае жаданых вынікаў. Аб гэтым сведчыць “жывучасць” адных і тых жа памылак, паўтор памылковых напісанняў нават аднаго і таго ж слова, тым больш напісанне з памылкамі розных слоў па адно і тое ж правіла. І гэта заўважалася пасля паўтарэння, вывучэння правіла як у новых тэкстах, самастойна складзеных і запісаных пад дыктоўку, так і пры паўтарэнні аднаго і таго тэксту праз пэўны час. Гэта прымусіла шукаць шляхі і спосабы павышэння пісьменнасці.

Перш за ўсё замянілі работу над выпраўленымі выкладчыкам памылкамі ў самастойна падрыхтаваным, запісаным пад дыктоўку гатовым тэксце на пошук і вытраўленне памылак самімі студэнтамі, у выніку адзначылі актыўнасць у Працы, а галоўнае, павышэнне ўзроўню творчасці, самастойнасці ў асэнсаванні правіла, у засваенні механізму яго дзеяння і нават ў выяўленні прычын памылак рознага тыпу і класіфікацыі памылак (арфаграфічныя, пунктуацыйныя, маўленчыя; на веданне пэўнай часціны мовы, вызначэнне пэўнай марфемы ў слове і інш.).

Студэнтам прапаноўваліся чужыя тэксты (пазітыўныя і негатыўныя) пасля работы саміх студэнтаў, іх аднакурснікаў для аналізу з мэтай выяўлення пэўнай арфаграмы ці пунктуаграмы і ацэнкі напісання (іравільна ці няправільна). Другім этапам была папярэдняя работа над напісаннем слова, сказа да яго запісу — вуснае прагаворванне з каменціраваннем. Паступова выпрацоўваліся навыкі выпраўлення памылак. У выніку ў студэнтаў фарміраваліся паняцці аб правільным і добрым (камунікатыўна-мэтазгодным) маўленні. Засваенне праграмага матэрыялу курса беларускай мовы спрыяе у далейшым больш свядомаму (правільнаму і мэтайзгоднаму) выкарыстанню сродкаў, практычнаму авалодванню стылітычнымі навыкамі.

Практыкаванні, падабраныя для выканання мэт навучання, падзелены па свайму зместу на засваенне паняццяў: тэкст, стыль,

якасць маўлення, памылка, тыпы памылак, спосабы выпраўлення памылак, а па дзейнасці студэнтаў падзяляюцца на рэпрадуктыўныя (аналіз і ацэнка гатовых тэкстаў, іх частак (абзац, сказ) і прадуктыўныя (стварэнне ўласных тэкстаў з уключэннем пэўных моўных сродкаў і з улікам іх выкарыстання у залежнасці ад умоў, зместу і мэт выказвання).

Вынікі такой працы радуюць, паколькі перш за ўсё павышаецца пісьменнасць увогуле, перастаюць паўтарацца адны і тыя ж памылкі, павышаецца цікавасць да пытанняў мовы, расце культура маўлення.

С.У. Кухта
г. Мінск

СКЛАДАНЫЯ СЛОВЫ Ў ПОМНІКАХ ПІСЬМЕННАСЦІ І Ў СУЧАСНАЙ ЛІТАРАТУРЫ. ПАРАЎНАЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА

Складаныя словы... Мы сустракаемся з імі дома і на працы, у паўсядзённым маўленні і пры чытанні мастацкага твора, у тэатры і кіно, слухаючы народную песню і выступленне папулярнай эстраднай спявачкі. Іншы раз і не задумваемся, што ужытае намі слова — складанае. Вучоныя падлічылі, што ў апошнія 25—30 гадоў лексіка сучасных усходнеславянскіх моў папаўняецца пераважна за кошт складанняў — слоў, утвораных з двух і больш самастойных слоў, або іх асноў: *агульнавядома, краязнаўчы, кінатэатр*.

Словаскладанне было заўважана і вывучана індыйскімі граматыкамі яшчэ да нашай эры. Яны ж у сваіх граматыках прывялі і першыя класіфікацыі складаных слоў. Складаныя словы тыпу *очевидно, благовременно, единомыслие, добролюбие* і інш. сустракаюцца ў самых ранніх славянскіх пісьмовых помніках. Асабліва шырока такія кампазіты выкарыстоўваліся ў творах рэлігійнага зместу. Паколькі ж першыя богаслужэбныя кнігі былі перакладзены з грэчаскай мовы, то многімі вучонымі прызнаецца кніжнае паходжанне складаных слоў у славянскіх мовах.

Моваведамі было заўважана таксама, што складаныя словы сустракаюцца не толькі ў творах рэлігійнага зместу, але і ў публіцыстыцы, сатырычных творах, дзелавай пісьменнасці, казках, загадках. Так, яшчэ Ф.І.Буслаў падкрэсліваў, што “у прастамоўі ужываецца шмат слоў чыста рускага складання”. Пераважная большасць даследчыкаў лічыць, што грэчаскае, а пад яго ўсплывам і стараславянскае словаскладанне ў значнай меры стымулявала развіццё складаных